

ISSN 2181- 6875

**BUXORO DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTI**

**НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК БУХАРСКОГО
ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА**

**SCIENTIFIC REPORTS OF BUKHARA
STATE UNIVERSITY**

2013/2(50)

MUNDARIJA

• ANIQ VA TABIIY FANLAR

Raxmonov A.A., Turdiyev H.H. Xususiy integrallari operatorlarining xos funksiyalari haqida.....	1
Tadjixodjaev Z.A., Bahramov X.Q., Fozilov S.F., Xamidov B.H., Mavlanov B. Kuyi molekullari poliztilen asosida turgunlashtiruvchi kundirmalar oliish va ularning xossalari yigani.....	7
Hasanov I.S., Qo'chqorov J.J., Hasanov U.I. Buxoro viloyatida yer tekislagichlarga bo'lgan talab.....	11
Baqov S.B., Raxmonov R.P., Rayimov A.P. Katta kungir (<i>podiceps cristatus</i> . L) ning ayrim etologik va biologik xususiyatlari.....	14
Zaripov G.T. Funktsionalniy napitok «Kassar» na osnove rastitel'nogo syr'ya.....	19
Norbobova U.T., Xolliyev A.E. Stress omillar va g'za navlarining ayrim fiziologik kursatkiqlari.....	22
Avliyakuov N.H., Boqieva D.K., Jurayev S.O. Vliyaniye izmeneniya svoystv grunтов na eksploataciyu podzemnykh magistralnykh truboprovodov v seysmicheskikh rayonax.....	29
Suyonov U.U., Kurbonov M.T., Beshimov Y.O., Akramova O.Q. Ikki lamchi maqsulotlar ozukaviy birligini oshirish iullari.....	33
Mo'minov B.B., Karimov F.R. Shaxsiy elektron ensiklopediya.....	36

• TILSHUNOSLIK

Abuzalova M.K. Uzbek tilida kulniladigan gaplardagi umumiylik.....	40
Muzaffar R.M., Nodira A.I. The usage of "Ok".....	44
Xajieva F.M. Irving Stounning "Xaet ishitiqi" asarida psixologizm taхlili.....	47
Shadmanov K.B., Shukurova M.A. K voprosu ob istochnikax i normax нравственности v Anglii XVI-XVII vekov.....	51
Achilova D.K. Tarjima da adib uslubini saqlash muammosi (Stendalning «Parma ibodatxonasi» romani tarjimasi misolida).....	55

• ADABIYOTSHUNOSLIK

Adizova O.I. Aziz Qayumov – K'kon adabiy muхiti tadqiqotchisi.....	57
Murodov G'.N., Sayliyeva Z.R. Navoiy ijodida Xuroson va Hirof tasviri.....	61
Ahmedova Sh.H. Alisher Navoiy va Oйbek: Kuёsh va Oйga muхabbat talqini (<i>Professor N. Karimovning 80 йillicaiga</i>).....	64
Toхиров C.K. Alisher Navoiyning "Хайрат улабор" достони нашrlaridaги айрим муаммолар хусусида.....	70
Jabborov I.Sh. Шeрриятда тарих тасвири.....	73
Мадаев O., Джуракулова G.Ш. Халқ озгачи ижодидаги жанрлараро муносабат.....	76

• NAVOIY GULSHANI

Эшонкулов X.П. Бул ахли дунё бирла дуст.....	79
--	----

• FALSAFA VA HUQUQ

Сайфуллаева D.K. Абу Хамид Газали о нравственном облике человека.....	81
---	----

• TARIXSHUNOSLIK

Orziyev M.З. Бухоро амирлигининг нашриёт ва босмахона ишлари хусусида (1917-1918 йиллар).....	85
Jумаева H.A. Бухоро деҳқончилигининг хўжалик йўналишлари тарихидан (XIX аср охири XX аср бошлари).....	89
Шамроев A.X. В.В.Бартольд тадқиқотларида Бухоро шаҳри тарихий топографиясининг тадқиқ этилиши.....	93
Tojixojayev A.Z., Isomov S.A. O'zbek davlatchiligi tarixida soliq tizimi: vorisiylik va zamonaviylik.....	98
Махмудова H.B. Сенатор царской России в Бухаре.....	103
Бобожонова Ф.Х., Бобожонов Ш.У. Бухоро амирлигидаги анъанавий мактабларда таълим тизими (XIX аср охири XX асрнинг бошлари).....	107
Хайтова H.З. БХСР ҳукуматининг соғлиқни сақлаш соҳасидаги фаолияти (1920-1924 йй).....	119
Хакназаров X.D. Ёшларнинг жамиятга ижтимоий мослашувида маҳалланинг роли.....	115
Исаев O.A. XX асрнинг 20-йилларида Фарғона водийсидан Сурхон воҳасига кўчиб келганлар ва маҳаллий аҳоли хотираларидан.....	118

• IQTISODIYOT VA IJTIMOIYOT

Шамроев X.P. Ўзбекистонда эркин иқтисодий худудлар борасида давлат дастури ишлаб чиқиш зарурати.....	123
Шукурова G.P. Ахборот хизматларини ташкил этишда хорижий амалиёт тахлили.....	128

• PEDAGOGIKA

Абдуллаев Й.З., Назаров Т.Т. Ўқув масканларида чақириқча тайёргарлик моддий-техникавий базасининг айрим элементларини тайёрлаш жараёни.....	133
Bakayev I.I., Ashurova M.B. Interaktiv kurslarni qanday yaratish lozim?.....	138
Сахибов A.X. Чақириқча ҳарбий таълимда ахборот – коммуникация технологиялари имкониятларидан фойдаланишнинг педагогик омиллари.....	142
Ахмедова X.Ш. Чет тили дарсларида ўлкашунолик материалларидан фойдаланиш.....	145

• SAN'ATSHUNOSLIK

Абдуллаев C.C., Умарова C.M. Значение и понятие орнамента в народно-прикладном искусстве Узбекистана.....	148
---	-----

• E'LON

"Бухоро Давлат университети илмий ахбороти" журналида мақола эълон қилиш талаб ва шартлари.....	151-152
---	---------

Ҳамроев Ҳалим Розикович

БухДУ Иқтисодий таълим ва туризм кафедраси доценти, иқтисод фанлари номзоди

hamraevhalim@mail.ru

ЎЗБЕКИСТОНДА ЭРКИН ИҚТИСОДИЙ ҲУДУДЛАР БОРАСИДА ДАВЛАТ ДАСТУРИ ИШЛАБ ЧИҚИШ ЗАРУРАТИ

В статье рассмотрены теоретические основы государственной экономической политики по созданию свободных экономических зон и разработаны практические меры по осуществлению этой политики. Предложены меры по оптимальному районированию свободных экономических зон по республике.

In this article the theoretical foundations of state economical policy on creation of free economic zone and elaborated practical measures on realization of this policy are considered. Measures on optimal localization of free economic zones over Uzbekistan are suggested.

Мамлакатда эркин иқтисодий ҳудуд(бундан кейин – ЭИХ)ларни яратиш бўйича ҳамда регион, тармоқ, соҳа ва алоҳида корхоналарнинг потенциални чуқур ўрганиб, уларга кўпроқ эркинлик бериш йўли билан ушбу потенциални реализация қилиш тизимини ишлаб чиқиш бўйича давлатнинг олиб борадиган чоратadbирларини зонал сиёсат деб номласа бўлади. Ўзбекистонда Президент И.А.Каримов ташаббуси билан иккита (Ҳозирда 3-си “Жиззах эркин ҳудуд”ни очиш масаласи ечилмоқда) ЭИХ ўз фаолиятини бошлаб юборди, аммо келажақда уларнинг сони, турлари ва жойлашиши бўйича давлатнинг махсус дастури ҳозирча ишлаб чиқилмаган. Ўзбекистон ЭИХларни ташкил этиш ва жойлаштиришнинг аниқ бир дастурига эга бўлиши ва бу дастур Ўзбекистоннинг жуда қулай иқтисодий-географик жойида амалга ошиши, яъни планетанинг иқтисодий потенциал жиҳатдан уч гиганти - Хитой, Ҳиндистон ва Европа кесишган нуқтада жойлашган бўлиши керак. Ўзбекистонда зонал сиёсат ҳаётга кириши учун мамлакат бўйича қуйидаги чора - тadbирларни биринчи навбатда амалга ошириш зарур:

1. Зонал сиёсат бўйича давлат фармони;

2. Зонал сиёсатни юридадиган давлат қўмитасини ташкил этиш, зонал бошқарув тизимини яратиш, уларнинг

ҳуқуқ ва мажбуриятларини ҳамда компетенция доираларини белгилаб олиш;

3. Зонал қонунчиликни ишлаб чиқиш ва қабул қилиш, жумладан, зонал бошқариш тизими, зонал солиққа тортиш тизими, зонал божхона тизими, зонал молия ва кредит тизими, зонал паспорт, виза тизими, зонал пул ва валюта тизими, зонал меҳнат, ижтимоий муносабат ва бошқа муносабатларни тартибга соладиган тизим;

4. Мамлакат бўйича ЭИХларни ташкил этиш дастурини ишлаб чиқиш ва ҳукумат томонидан тасдиқлаш. Дастурда, биринчидан, мамлакатда ташкил этиш мумкин бўлган ЭИХларнинг шаклларини аниқ белгилаб олиш керак (уларнинг қирқдан ортиқ шакли фаолият юридади, Ўзбекистон учун эркин божхона ҳудудлари, эркин савдо ҳудудлари, эркин саноат- савдо ҳудудлари, технопарклар, бизнес инкубаторларни ташкил этишдан бошлаш керак, деб ҳисоблаймиз). Иккинчидан, ЭИХларга бериладиган солиқ, молиявий, маъмурий ва ташқи савдо имтиёзларининг тизими ёритилган бўлиши керак. Учинчидан, ЭИХни бошқариш тизими ишлаб чиқилиши ва унинг ҳар бир бўғинига бўлган талаблар белгиланган бўлиши керак. ЭИХлар фаолиятининг самарадорлигини белгиладиган услубиёт аниқланиб олинган бўлиши керак, яъни ЭИХда

фаолият юритаётганларнинг ишини қайси асосий кўрсаткичлар бўйича баҳолаш мумкинлиги белгиланган бўлиши зарур [3, 4].

ЭИХ яратишда кўпгина муваффақиятли ҳамда омадсиз тажрибаларнинг бўлишлигидан қатъий назар, БМТ экспертлари бир қатор хулосаларни қилишган. Булардан бири – ҳудудларни режалаштириш, лойиҳалаштириш, яратиш ва фаолият юритишда маҳаллий ва марказий давлат органларининг ўрни ва ролини аниқ белгилаш зарурдир. Ташаббус маҳаллий органлар қўлида ҳам, марказий ҳокимият вакиллари қўлида ҳам бўлиши мумкин. Хориж тажрибаси шуни кўрсатадики, бунинг унчалик аҳамияти йўқ. Айрим мамлакатларда марказий давлат органлари (саноат вазирлиги, молия вазирлиги, режалаштириш қўмитаси, махсус бошқарма ва бошқалар) бошқаришни ўз қўлларига олганлар. Чунки, улар йирик лойиҳаларни ҳаётга тадбиқ қилишда катта тажрибага эга ҳамда ташқи иқтисодий муносабатлар бобида компетентлидирлар. Шу билан бирга айрим мамлакатларда (Хитой, АҚШ, Польша, Малайзия..) ЭИХлар бутунлай маҳаллий ҳукумат қарамоғида ва жуда яхши муваффақиятларга ҳам эга бўлмоқдалар. ЭИХларни бошқаришда кўпчилик мамлакатларда маҳаллий органлар томонидан махсус маъмурий структуралар яратилади. Бошқаларида бошқариш учун тижорат ташкилотлари жалб қилинади. Лекин маҳаллий ҳукумат органлари томонидан назорат остида иш олиб борилади. Яна бир қатор мамлакатларда бошқарув вазифаси божхона, солиқ ва бошқа органларга юклатилади. ЭИХларни регион даражасида бошқариш ҳудудлар ўртасида соғлом рақобатни келтириб чиқаради. Бу эса ҳудудлар фаолиятига ижобий таъсир қилмай қўймайди. Зонал бошқариш масаласида Хитой катта тажрибага эга бўлган давлат ҳисобланади. ЭИХ иерархияли бошқариш тизимида эмас, ўз-ўзини ташкил этиш тизимида яхши самара беради. ЭИХ маъмурий-буйруқбозлик усулдаги бошқариш тизими пойдеворига болта

уради, у тоталитар тизимнинг тагига сув қўяди, унинг асосларини бузиб юборади. ЭИХ ўз-ўзини тартибга солиш шароитида яхши самара беради. Шунинг учун ҳам мамлакатнинг зонал бошқариш тизими буни инобатга олиши зарур. Акс ҳолда бу институт самарали ишлай олмайди. Ишлаб чиқарувчи кучлар даражаси регионлар, тармоқлар ва соҳалар бўйича бир хил бўла олмайди. Шунинг учун ҳам барча корхоналар, регион ҳокимиятлари, вазирликлар ва бутун мамлакат учун ҳукм билан бошқарув ва ўз-ўзини бошқаришнинг оптимал нисбати, бошқариш шакли, бошқариш таркиби бир хил бўлиши мумкин эмас. Демакки, юқоридан туриб улар учун ҳеч қандай «оптималлик» шаблони тақлиф қилинмаслиги керак. Фақат бозор муносабатлари бу оптимал нисбатни кўрсатиши мумкин. Бундай оптимал нисбат, шакл, таркибни тўғри танлаб билган корхона, бирлашма, вазирлик самарали фаолият юритиши, рақобат курашида ғалаба қила олиши мумкин.

ЭИХ нисбатан автоном регионал хўжалик бирлиги сифатида, унинг ўзига хослигини ҳисобга олган махсус бошқариш тизимига эга бўлиши керак. У марказий ҳукумат ва регионал ҳукумат органлари билан ўзаро таъсирни ҳамда ҳудудда жойлашган корхоналарнинг бутун комплекс хўжалик вазифаларни ҳал қилишни таъминлаши зарур.

Ўзбекистонда зонал сиёсатни олиб бориш учун Вазирлар Маҳкамасида кичик бир қўмитани ташкил этиш мақсадга мувофиқдир, деб ҳисоблайман. У қўмита қуйидаги бўлимлардан иборат бўлиши керак:

- ЭИХлар учун макромухитни, шу жумладан, инвестицион муҳитни такомиллаштириш бўлими;
- ЭИХлар учун микромуҳитни яратиш бўлими;
- ЭИХлар тажрибасини ўрганиш ва тарқатиш бўлими;
- ЭИХларни бошқариш бўлими;
- ЭИХларга тўсиқ бўлувчи унсурларни аниқлаш бўлими;
- ЭИХларни молиявий назорат қилиш бўлими.

IQTISODIYOT VA IJTIMOIIYOT

ЭИХлар тизими макро даражада самарали тартибга солиниши шарт.

Кўмита анчагина мустақилликка эга бўлиши ва марказий давлат ташкилотлари билан ЭИХ маъмуриятлари ўртасида махсус орган бўлиши керак. Бу орган ўз ишини маъмурий чоралар билан олиб бормаслиги ўта муҳимдир. ЭИХларни давлат томонидан тартибга солишнинг ҳуқуқий асосини ЭИХ тўғрисидаги қонун ташкил этиши керак.

Кўмитанинг вазифалари қаторига қуйидагиларни киритиш мумкин:

- ЭИХлар яратилиши бўйича чет давлат тажрибасини ўрганиш ва уни Ўзбекистон муҳитида мос келишини ўрганиб чиқиш;

- Ўзбекистонда ЭИХларни барпо этиш концепциясини ишлаб чиқиш;

- ЭИХларнинг замонавий бизнесда, шу жумладан, кичик инновацион ишбилармонликда қулайлигини ташвиқот қилиш ва унинг жиддийлигини тушунтириш;

- мамлакатда қулай инвестицион муҳитни шакллантириш борасида иш олиб бориш;

- ЭИХлар учун кадрлар тайёрлаш, жумладан, етакчи хорижий мутахассисларни жалб этиш, бу борада регионларда интенсив иш олиб бориш.

Регионларда зонал сиёсатни ҳаётга татбиқ этиш учун вилоятлар ҳукуматида махсус бошқарув бўғини бўлиши мақсадга мувофиқ. Худуднинг ўзидаги маъмурий структура ҳам ташкилий жиҳатдан хилма-хиллиги билан ажралиб туриши керак. Бош тамойил – инвесторлар учун ташкилий масалаларни тез ва арзон ҳал қилишнинг қулай курали бўлиб хизмат қилишдир. Марказий ҳукуматнинг ЭИХларни ривожлантириш дастурини амалга оширишда, хорижий инвесторлар учун кафолат механизмини яратишда, ЭИХнинг молия-кредит, божхона-валюта тизимларини яратишда давлат миқёсидаги стратегияси ва тактикаси бўлиши керак. Зонал сиёсатни олиб боришда нафақат марказий, балки маҳаллий ҳокимият манфаатдорлигини ҳисобга олиш зарур. Акс ҳолда ЭИХ яратиш амалиётига қарши жуда кучли тўсиқ пайдо бўлади. Умуман олганда,

ЭИХлар яратиш маҳаллий ҳокимиятлар манфаатига зид эмас, аксинча, улар маҳаллий ҳокимиятлар учун катта имкониятларни очиб беради.

Зонал бошқаришнинг энг қуйи бўғини учун Ирландия тажрибаси жуда қўл келади. «Шаннон» ЭИХининг бошқариш тажрибасига таяниб, Стивен Дьюар худуд ишини бошқариш учун ярим автоном ҳолдаги ягона ривожланиш ва маркетинг агентлигини ташкил этиш универсал чорадир, деб ҳисоблайди [2]. Бу агентликсиз потенциал инвесторлар маълум ЭИХ тўғрисида етарли маълумотга эга бўлмайдилар. Бундан ташқари, агар инвестор (хорижий ёки миллий) бирор бир ЭИХ билан қизиқиб қолса, биринчи навбатда худуд берадиган имтиёзлар ҳамда қуйидаги қулай, фойдали, имкониятли шарт-шароитлар тўғрисида маълумот олиши керак:

- * худудда етарли миқдорда малакали мутахассис кадрлар борлиги тўғрисида;

- * қандай турдаги кўчмас мулк сотиб олиниши ёки лизингга олиниши мумкинлиги;

- * темир йўл, магистрал автоёуллар, аэропортлар ва умуман транспорт хизматлар ҳолати ва сифат даражаси, энергия билан таъминот масаласи, телекоммуникация линияларининг қай даражада ривожланганлиги;

- * худудда фаолиятни таъминлаш бўйича қайси тур хизматларни (юридик, бухгалтерия, банк, реклама ва б.) кўрсатиш мавжудлиги;

- * хорижий ходимлар ва уларнинг оила аъзолари яшаши учун район хавфсизлиги;

- * атроф-муҳитни ҳимоя қилишнинг қандай қонун ва қоидалари мавжудлиги;

- * зарурий лицензия ва бошқа ҳужжатларни кимдан ва қандай олиш мумкинлиги;

- * фаолият юритишда қандайдир келишув (маҳаллий ҳукумат, ер эгаси, солиқ органлари кабилар билан) талаб қилиниши;

- * маҳаллий қонунчиликнинг ўзига ҳослиги ва унинг ишлаш даражаси ва б.

Жаҳон тажрибасига таяниб, шуни айтиш мумкинки, ЭИХни бошқариш

органлари куйидаги масалаларда регион иқтисодиётини тартибга солиш ҳуқуқига эга бўлишлари мақсадга мувофиқдир:

➤худудда ишлаб чиқариладиган ва сотиладиган товарларни антимонопол тартибга солиш тизимини шакллантириш;

➤коммунал, маиший, ижтимоий транспорт хизматларига, маориф ва солиқни сақлашнинг пулли хизматларида баҳо белгилашни тартиблаш;

➤қурилаётган (реконструкция қилинаётган) корхоналарга лицензия, патент бериш;

➤корхоналарни ёпиш (рухсат олмаган, таъқиқланган маҳсулот ишлаб чиқарган, белгиланган тартибни бузган..);

➤регионал иқтисодий сиёсатни шакллантириш.

Давлат билан ЭИХ ташкил этилган территория маъмурияти ўртасида бошқариш функциялари куйидаги тарзда бўлиши мақсадга мувофиқдир:

- давлат умумий тамойиллар ва худудни таъсис этиш шартларини белгилайди (ташкил этиш ва ликвидация қилиш қоидалари, солиқ солиш, валюта тартиби, ўзаро ҳисоб-китоб тартиби, божхона чегаралари). Бўлиши мумкин бўлган негатив оқибатларни бартараф қилишнинг иқтисодий механизмни яратади, табақалашган солиқ, божхона, кредит, валюта сиёсатлари, хорижий инвесторларни жалб қилишга таъсир этиш механизмни ишлаб чиқади;

- худуд маъмурияти эса ўз бўйнига тижорат таваккалини, иқтисодий мажбуриятларни олади, у ёки бу корхонани яратишнинг мақсадлилигини аниқлайди, майдоннинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишидаги «нозик жойларини» бартараф этади.

- ЭИХ фаолиятини бошқариш ва тартибга солиш махсус давлат органи томонидан амалга оширилади. Бу орган саноат ва савдо вазирлиги (Жанубий Кореядаги каби) бўлиши ёки махсус ЭИХларни бошқариш комитети (Хитойнинг Гуандун провинциясидаги каби) бўлиши мумкин. Ўзбекистонда юқорида таъкидланганидек, махсус зонал органи тузиш мақсадга мувофиқдир. У тўғридан-тўғри президент аппаратига бўйсунган кўмита шаклида бўлиши керак.

ЭИХларни оптимал жойлаштириш нуқтаи назаридан Ўзбекистон майдонини шартли равишда куйидаги беш регионга бўлиш мумкин:

1. Шимолий (Тошкент ва Сирдарё вилоятлари);

2. Шарқий (Андижон, Наманган ва Фарғона вилоятлари);

3. Марказий (Самарқанд, Жиззах, Навоий вилоятлари);

4. Ғарбий (Хоразм вилояти ва Қорақалпоғистон республикаси);

5. Жанубий (Бухоро, Қашқадарё ва Сурхондарё вилоятлари).

Шимолий, Марказий ва Ғарбий регионларда яратиладиган ЭИХлар ўз эътиборини, асосан, Россияга (қисман Қозоғистонга) қаратади. Бу регионларда ЭИХлар яратиш унчалик ҳам мақсадга мувофиқ бўлавермайди. Чунки, Россияга бўлган иқтисодий тобелигимизни сақлаб қолади ва кучайтиради. Бундан ташқари, ЭИХларни жойлаштиришнинг умумий қонуниятлари бўйича пойтахт жойлашган ва мамлакатнинг маркази бўлган регионларда ЭИХларни ташкил этиш унчалик ҳам мақсадга мувофиқ бўлмайди. ЭИХ яратиш учун энг қулай жой, албатта, ташқи иқтисодий алоқалар қилиш имкони бўлган худуд ҳисобланади. Шунинг учун ЭИХларни товарларни экспорт қилиш нуқтаи назаридан юк ташиш харажатлари анча кам бўлган чегарага яқин регионларда ташкил этиш мақсадга мувофиқдир. Аммо бу регионларда ҳам Қозоғистон билан биргаликда қўшма бизнесни рағбатлантириш мақсадида Қозоғистоннинг Чимкент вилояти ҳокимияти билан келишган ҳолда, унинг чегарасида эгизак ЭИХ яратиш мумкин. Чунки, Ўзбекистоннинг чегарадош қўшниларидан фақат Қозоғистон ЭИХлар яратишда катта тажрибага эга. Эгизак ЭИХ яратиш орқали қўшнимизнинг худудлар яратиш борасидаги тажрибасини олиш осонроқ, арзонроқ ҳамда маъқулроқ бўлади. Бу эгизак худуд учун энг қулай жой эса Черняевка, деб ҳисоблаймиз. Бундан ташқари, Тошкент шаҳрининг илмий потенциали техник-тадқиқот худудларни яратишга ҳам имкон беради. Бу борада ҳам иш олиб борса бўлади.

Шарқий регионда ЭИХлар яратиш унчалик ҳам муваффақиятли бўлмайди,

IQTISODIYOT VA IJTIMOIYOT

чунки секин-аста неокониал мунособатларга (қудратли, хаддан ташқари катта мамлакат бўлган Хитойга) тушиб қолиш хавфи бор.

ЭИХни яратишда иқтисодий, ижтимоий ёки бошқа омилларни инобатга олиш зарур, аммо худуднинг территориал потенциали учун қуйидаги икки геополитик омил энг муҳим роль ўйнайди:

- ташқи бозорга тез, арзон чиқа олиш имконияти;
- фаолият йўналишлари диапозонининг кенглиги.

Бу нуқтаи назардан, ЭИХлар яратишда энг оптимал регион Жанубий регион ҳисобланади. Чунки, фақат шу регион орқали келажакда энг кам харажат билан жаҳон океанига чиқиш имкони мавжуд. Бу регионда яратилган ЭИХ тадбиркорларимизга жаҳон океанига (у орқали ўз товарини арзон ва тез дунёнинг хоҳлаган мамлакатига) чиқиш имконини берадиган "шлюз"ларга айланади. Шунинг учун ҳам ЭИХларни, биринчи навбатда, шу регионда яратиш мақсадга мувофиқдир. Бундан ташқари, Европа Иттифоқи «Ипак йўли – 2000» режаси бўйича Кавказорти ва Марказий Осиё мамлакатларида туризмни ривожлантиришга интилмоқда. Трасека режаси бўйича эса (Серакс – Теджен - Машҳад орқали) темир йўл транспортини ривожлантириш мўлжалланмоқда. Булар ҳам ўз навбатида Жанубий регионнинг имкониятларини оширади. Бу имкониятлардан тез ва оқилона фойдаланиш учун ҳам шу йўналишда ЭИХлар яратиш мақсадга мувофиқдир. Жанубий регион вилоятлари ичида нисбатан тараққий этган, фаолият йўналишининг диапозони кенроқ, каттароқ илмий, техник, ишлаб чиқариш ва бошқа инфраструктура унсурларига эга бўлган ҳамда республиканинг бошқа вилоятлари билан тузукроқ транспорт ва бошқа коммуникация алоқалари мавжуд бўлган вилоят Бухоро вилоятидир. Демак, бу вилоятда ЭИХларни концентрация қилиш мақсадга мувофиқ вариант ҳисобланади. Дастлаб ишни 4-5та ЭИХ яратишдан бошлаш керак:

1. Ташқи савдога ихтисослашган, товарларни мамлакатга божсиз олиб киришга мўлжалланган бу каби "эркин

божхона худуди"ни Туркманистон билан чегара жойда, келажакда жаҳон океанига йўл очиш мумкин бўлган йўналишда, Бухоро вилоятининг Олот туманида (Амударё устидаги кўприкка яқин жойда) жойлаштириш энг мақсадга мувофиқдир.

2. Ўзбекистонда ҳам кўп меҳнат ва кам капитал талаб қиладиган йиғув цехлари бўлган ЭИХлар яратиш энг мақбул вариантлардан бири ҳисобланади, ЭИХни яратишда мавжуд маҳаллий хом ашёни қайта ишлашга қаратилган соҳаларга ихтисослашиш ҳам мақбулдир. Эркин равишда савдони юритиш ҳамда халқ истеъмолига мўлжалланган товарларни ишлаб чиқаришга ихтисослашган "эркин савдо-саноат худуди"ни Бухоро вилоятидаги Ғиждувон шаҳрининг марказида жойлаштириш мумкин. Ғиждувонда бундай худуд стихияли тарзда шаклланиб борапти, давлат фақат уни легаллаштириши керак.

3. Туристик хизматлар қилишга ихтисослашган "эркин туристик худуд"ни Бухоро шаҳрининг марказий қисмида ташкил этиш мумкин. Экспертларнинг ҳисоблашича, туризм ривожланиши бўйича Ўзбекистон дунёнинг кучли йигирматалик давлатлари қаторига кира оладиган потенциалга эга экан, бу имкониятдан фойдаланиб, туризмни ривожлантириш орқали мамлакатнинг бутун иқтисодиётини кўтариш мумкин. Бухоро шаҳри эса жуда бой тарихий обидаларга эга бўлган, жаҳон миқёсидаги туризм маққасига айланиш имкониятига эга бўлган шаҳарлардандир. Шунинг учун туризмга ихтисослашган ЭИХни мазкур шаҳарда дислокация қилиш мақсадга мувофиқдир.

4. Бизга маълумки, ҳозирги вақтда халқаро меҳнат тақсимотида янги таркиб шаклланмоқда [1, 7]. Агар биз фақат бугунги кун билан яшашни хоҳламасак, келажакда ҳам Ўзбекистон асосан хом ашё ишлаб чиқарадиган давлат бўлиб қолиб кетмасин десак, фанни ва фан кўп талаб қиладиган юқори технологик маҳсулотларни ишлаб чиқаришни ривожлантиришимиз керак. Бунинг энг синалган қуроли эса техник-тадқиқот худудларини яратиш ҳисобланади. Хуллас, Ўзбекистонда ЭИХларнинг нафақат содда шакллари, балки юқори

IQTISODIYOT VA IJTIMOIIYOT

шакллари, жумладан, технопаркларни ривожлантиришни, келажакда эса технополисларни барпо этишни ҳозирдан ўйлашимиз лозимдир. Жумладан, замонавий фан тармоқларини ривожлантиришга ихтисослашган технопаркни Бухоро шаҳрида жойлаштириш мумкин.

Хулоса қилиб айтганда, ЭИХларнинг барпо этилиши нафақат Ўзбекистон республикаси, балки кўшни мамлакатларга ҳам нафи тегади, жумладан:

а) кўшни, Марказий Осиё мамлакатлари билан тигиз савдо

иқтисодий муносабатларига база яратилади;

б) жаҳон туристлари учун яна бир туристик марказ пайдо бўлади;

в) капитал ва товарлар учун янги бозор (аввало кўшни мамлакатлар учун) пайдо бўлади;

г) регионнинг илмий потенциалини ҳаракатга келтиради;

д) Афғонистондаги сиёсий ва ижтимоий-иқтисодий ҳолатга ижобий таъсир кўрсатувчи иқтисодий механизм пайдо бўлади.

АДАБИЁТЛАР

1. Долголаптев А.В. Вектор прорастания Российской экономики – Восточный // Ж: Внешняя торговля. 2001. - № 5-6, – С. 6-7.
2. Дьюар С. СЭЗ – возможности и ограничения // Ж: Деловой партнер. 1997. – №7.
3. Леонидов Б. Роль СЭЗ в привлечение иностранного капитала в России // Ж: Внешняя торговля. 2000. – № 5-6. – С. 50-53.
4. Мозаис П.М. СЭЗ в России // Ж: Финансовый бизнес. 2001. – № 9. – С. 54-55.

Шукурова Гулмира Рустамовна

ЎзДЖТУ катта илмий ходим-изланувчиси

АХБОРОТ ХИЗМАТЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШДА ХОРИЖИЙ АМАЛИЁТ ТАҲЛИЛИ

В статье говорится о подходах по структуризации связей с общественностью и дается анализ зарубежного опыта по организации информационных служб.

The article deals with the approaches on structurization of public relations and the analysis of foreign experience on the organization of information services.

Давлат ва жамият ўртасидаги муносабатлар ўз тарихига эга. Турли даврларда бу муносабатлар ҳар хил кўринишда бўлган. Авторитар тузумда бу муносабатлар жамият аъзоларига ўз сиёсатини ахборий зўравонлик билан сингдирган бўлса, демократик шароитда бу муносабатлар умуман бошқача кўринишда бўлади. Бошқарувда жамоатчилик билан алоқаларни қўллаш бу демократик жамиятнинг муҳим белгиларидан ҳисобланади. Демак, давлат бошқаруви органларининг жамоатчилик билан ўзаро яқин ҳамкорлиги, фуқароларнинг давлат ва жамият ҳаётида бевосита иштирок этиши демократик шароитдагина мавжуд бўлади.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Ислам Каримов таъбири билан айтганда, “Ҳокимият тузилмаларининг демократик мазмуни кўп жиҳатдан давлатни бошқаришда фуқароларнинг иштирок этиши масаласи қай даражада ҳал этилганлиги билан белгиланиши маълум. Бироқ ҳали жамият ва фуқаролар давлатни бошқаришда иштирок этиш, ўзлари қандай бошқарилаётганлиги ҳақида маълумот олиш ҳуқуқини англай бошлашига ва бу ҳуқуқдан тўла фойдалана оладиган бўлишларига эришиш зарур” [1]. Бу эса давлат бошқаруви тизимида ижтимоий муносабатларни ҳал этувчи, давлат бошқаруви оид замонавий